

Egy pünkösdi hét krónikája

Búvó otthoni táj

Búvó otthoni táj. Kicsinyke falvak patakok ezüst csíkján, dombok ölelésében, melyeknek taróján erdők harapják az esti eget. Sugdolódzó mezők, hátukon hullámszik az élet, a kenyérnekvaló, majd mocsár, szende fűzfák árnyéka mögött rétek, zsombikos, lápos, hol nyájak legelnek csendeskén.

Ide jössz haza, költő? Hazaérsz-e? Van-e ott haza még, ahol értik a hexametert is – te magad kértded. Van haza még!

Idejöttödben bronzarcodra hol eső hullt, hol a Nap verte azt. Akarat volt, mi erősen hívott ide téged, ide, honnan neved választottad, ide, hol ősök csontja máig korhad, ide, hol néhány nyár erejéig volt érkezésed éltedben hazajönni.

Ki tudta eddig, hogy egy kis gömöri falucska, Nemesradnót ihlette a XX. század egyik legnagyobb magyar költőjének választott nevét? **Radnóti Miklós** hazaér egykori gyökereihez, visszatér Gömörbe. Nemesradnóton szobrát avatják. Szép, komoly fiatalember néz bele a nyugvó napba, hullámos haját, a rakoncátlant, még a bronz sem tudja korában tartani. Öröm lesz és ünnep, megbolydul egy kis falu, egy vidék, keresve magában a kapaszkodókat, hogy önmagát rántsa ki az elfeledettségéből.

A püspökladányi műteremben

Radnóti hazaér. Néhány nap múlva innen, a Balog patak mellől is vigyázza majd az ő szeretett szülőföldjét, inti a nemzetet gondolkodásra, megbékélésre, értékek megtalálására és megőrzésére. Ott fogja figyelni a falu mindennapos életét, az úton átsuhanó autókat, az olykor-olykor megálló tisztelőket.

Szobrot állítani nagy felelősség. Miként szobrot ledönteni is. Kifejezése egy értékrendnek, mércéje a polgári helytállásnak. Gömör a maga befogadó és integráló szerepét sok-sok évtizedre elfelejtette, elvesztette. Ez a befogadó és

integráló szerep egykor a magyar és a szlovák szellemi élet bázisává emelte ezt a vidéket. Hogy ezt a szerepét újra megtalálhassa, már megtörténtek az első lépések. Az egyik ilyen lépés, hogy költők kapnak szobrot e vidéken. Előbb Petőfi, most Radnóti. Mindkettőjüknek e vidékhez való viszonya egyértelmű. Most kultuszuk erősödik. Mert hazaértek, ha szoborformában is. Jelként kell, hogy ott álljanak. Gömör a múltból a jövőt építi. Nagy ívet rajzol, melynek mérőpontjai Petőfi és Radnóti.

Biztos kezet a jövő megrajzolásához! Az irány szép, az ív pompásan ragyog.

Szászi Zoltán

*

május 21 (vasárnap)

A szoboravatáson megjelenteket **Ádám Zita** üdvözölte, s ő irányította a szoboravató ünnepséget, amelyet a következő szavakkal vezetett be:

Tisztelt megjelentek!

A hagyományokat tisztelő, a gyökereikhez ragaszkodó, az emberi hovatarozás fontosságát valló és vállaló virtuális – és ugyanakkor nagyon is valós – Gömörország népe a mai napon azzal a céllal teszi tiszteletét **Pósa Lajos** szülőfalujában, Nemesradnóton, hogy emléket állítson egy másik nagy magyar lírikusnak. Annak a Radnóti Miklósnak, akinek születése is mementó volt, a kettős tragédia megmérgezte életét, s akinek halála figyelmeztetés az utókornak. Két halott mellől jött a világra, s egy elaljasodott és elfajult kor hóhérai végeztek vele. Rövid életébe két világégés is belefért. S kevés volt benne a béke, a nyugalom, a feloldódás. „Oly korban éltem én a földön,...” – írja egy helyen, de ugyanakkor biztat: „a reményt ne add fel, ember: „Ő tarts ki addig lélek, védekezz!”, „...de hisz lehet talán még! A hold ma oly kerek!”

Családjától a Glatter nevet örökölte, az édesapja szülőhelyére emlékeztető nevet a húszas évek végén kezdte használni. A magyar irodalomban a klasszikusok között foglal helyet. Nevével Gömör, Nemesradnót, a nemzet nagyjainak emléket állítók is bekerülnek egy nemzet emlékezetébe. S az emlékezet kötelez: megőrizni, továbbadni, tisztábbban és igazabban, mint kaptuk. A költő hazaszeretetből, krisztusi tisztaságból mércét állít nekünk – a hűség, a tisztán maradás meghaladhatatlan mércéjét – s ha figyelünk rá, nem hallgat el. Mert, mint az általa idézett **Náhum** próféta mondja: „... akit egyszer az Úr elküldött, nincs kora annak, s nincs nyugodalma, a szén, az az angyali, égeti ajkát.”

A hálás utókor, Nemesradnót, Gömörország és a magyar Európa Radnóti Miklósról emlékezik, megjelöli a helyet, az emlék helyét, hogy a felejtés múltjon el. Így lesz Radnóti egyszer európai, magyar, gömöri és nemesradnóti.

Őrizd, Uram, a lélek útjait!

Gömörország himnuszának meghallgatása után Radnóti Miklós *Nem tudhatom* c. híres versét **Balázs István**

Tóth Elemér • Mács István felvétele

adta elő. Ezt követően Csáky Pál, Tóth Elemér és B. Kovács István együttesen leplezték le a szobrot.

Nemesradnót önkormányzata nevében **Tóth Elemér** polgármester köszöntötte a szoboravatásra összegyűlteket.

Hölgyeim és Uraim, Tisztelt Megjelent Vendégeink!

Engedjék meg nekem, hogy úgy a magam, mint a nemesradnóti önkormányzat nevében a legnagyobb tisztelettel és sok-sok szeretettel üdvözöljem minden kedves vendégünket határon innen és túlról.

Ismét nagy napra virradt Nemesradnót község lakossága. Egy olyan napra, amelyre sokáig fogunk emlékezni.

Két évvel ezelőtt, amikor ugyanitt, az iskola homlokzatára felkerült Radnóti Miklós emléktáblája, csak a legmerészebb álmainkban fordult elő, hogy itt neki szobrot is fogunk állítani. S lám: az álom valósággá vált. Gondos előkészítő munkával, együttműködéssel sikerült elérnünk, hogy ma itt, Nemesradnóton leleplezhetjük Radnóti Miklós első felföldi szobrát. Elmondhatjuk, hogy ez a szoboravatás az összefogás ékes példája, mert a Rimaszombat és Vidéke Polgári Társaság és a Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület kezdeményezését falunk polgáraitól a Szlovák Kormány elnökhelyetteséig sokan felvállalták és együttesen azon munkálkodtak, hogy ez a mai ünnepség megvalósulhasson. Büszkeséggel tölt el bennünket az, hogy Radnóti Miklós em-

Balázs István • Gecse Attila felvétele

lékét, szellemiségét tovább ápolhatjuk. A felavatandó szobor jelképezi azt, amit ő mindig is hangoztatott: Mindegy, hogy milyen nációhoz, felekezethez tartozol, egy a fontos: maradj meg embernek!

Az emlékmű leleplezése után (balról): B. Kovács István, Csáky Pál, Tóth Elemér Gecse Attila felvétele

Köszönöm a figyelmüket!"

A költő Előhang egy monodrámához c. versét **Koncz Károly György** tolmácsolásában hallgathatták meg a jelenlévők.

Csáky Pál miniszterelnök-helyettes ünnepi beszédében egyebek közt hangsúlyozta: „Nagy adósságot törlesztettünk ma, hiszen tartozunk ezzel Radnóti Miklósnak, akinek az ősei éltek itt. Örülök, hogy kormánytámogatásnak köszönhetően mára állhat annak a nagyságnak a szobra, akit az akkori politikai örület ki akart szorítani a nemzetből és magyar kultúrából. Hála a sorsnak, eredménytelenül, hiszen a nagy művész, a tiszta szellem elpusztíthatatlan. Az olyan nagyságoknak, mint Radnóti volt, a hatalom legfeljebb az életét veheti el, a műve ellen semmit nem tehet”. A miniszterelnök-helyettes megjegyezte azt is, hogy Petőfi, Márai és Radnóti szlovákiai szobra után bízást jöhetnek majd a többiek szobrai is, „akiknek emlékét őrizzük, s akiknek nagyságát szintén meg kívánjuk jelölni”.

Őt követően **B. Kovács István**, a szoborállítást kezdeményező és azt megszervező Rimaszombat és Vidéke Polgári Társulás elnöke tartott ünnepi beszédet.

„Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Nem szokványos ünnep ez a mai! Radnóti és a radnótiak egymásra találtak.

A Rimaszombat és Vidéke polgári társaság, valamint a Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület elnökeként Radnóti Miklós első felföldi szobrának avatásakor egyetlen kérdést szeretnék érinteni: azt nevezetesen, hogyan és miért került ide ez a szobor?

*

A történet 1988 őszén kezdődött. Akkortájt, elhagyva a rimaszombati Gömöri Múzeumot, **Juhász István** mérnök meghívására Rimaszécsen dolgoztam a mezőgazdasági

B. Kovács István • Mács István felvétele

szövetkezetben, ahol egy dél-gömöri tájházat terveztünk létesíteni. Folyóiratot is alapítottunk *Szécsi Szó* címen. Ebben jelent meg az első híradás Radnóti Miklós gömöri gyökereiről – nem sokkal korábban kiadott *Naplója* alapján akkori kollégám, **Bettes István** adott hírt róla.

2004-ben egy holokauszt-emléktúra keretében bejártuk azt az útvonalat, amelyet 1940 nyarán a Runyában élő unokanővérét, **Meiszer Klárát** felkereső Radnóti Miklós és neje, **Gyarmati Fanny** is abszolválta. Lénártfalából, a vasútállomásról indultunk, s ellátogattunk Hanvára, Runyába, Rimaszécsre és Radnótba. Az említett év őszén pedig felavatuk itt, Nemesradnóton azt az emléktáblát, amely ma is látható az iskola falán. Ekkor fogant meg a gondolat, hogy szobrot is kellene állítani a költőnek.

És ma szobrot avatunk.

Az év elején egy kedves bp-i ismerősöm azt kérdezte tőlem: hogyan lehetne elérni azt, hogy a radnótiak, az itt élő paraszt- és cigányszármazású magyarok tudatában Radnóti Miklós elfoglalja az őt megillető helyet? Felvetése kapóra jött.

Hogy miért, ahhoz egy kis magyarázat szükséges.

Tavaly jelent meg egy kiváló monográfia Radnóti Miklósról, amelyben utalások vannak családjá származására, sőt, a költő sajátkezűleg készített családfája is megtalálható benne. Ez utóbbiból és más forrásokból kiderül, hogy apai ágon nagyapja, **Glatter Jónás** Rozsnyón született, a közeli Uzapanyitról házasodott (amelyet **Kodály Zoltán** tett halhatatlanná a „panyiti halastó” c. népdal révén), apja, **Jakab** apja pedig itt, Nemesradnóton látta meg a napvilágot. Arra az ismert adatra is hivatkozik a monográfus, hogy a költő unokanővére a közeli Runyában volt birtokos. Ugyancsak ismert volt már korábban, hogy járt a költő Dobsinán és Krasznahorkán is. (Utóbb **Danis Tamás** a „Gömörország” c. folyóiratban írt a dobsinai kapcsolatról.) Megjegyzem, számos életrajzi vonatkozás vár még felderítésre.

Nos, mindezek ismeretében és ellenére azt írja az életrajz tudós szerzője, hogy a Glatterként született Miklós költői nevét apja egykori működési helyéről, a Maros mellett fekvő, néhai Kis-Küküllő vármegyei Radnótról vette. Ráadásul épp a kezemben volt a HVG januári száma, amelyben Radnóti Miklós zsidó azonosságtudatáról jelent meg egy írás, amely újfent az erdélyi Radnótot említi a névválasz-

tás kapcsán.

A kis kitérő után tehát válaszom a Radnóti befogadásával kapcsolatos fentebbi felvetésre valahogy így hangzott: ha majd a magyar értelmiség tudatáig eljut, hogy Glatter Miklós nem az erdélyi település, hanem a Balog-völgyi Nemesradnót után választott magának költői nevet, okkal feltételezhető, hogy a radnótiak is elfogadják, magukénak tekintik a 20. század egyik legnagyobb, s talán legrokonszenvesebb magyar költőjét. Az út nem lesz rövid, ám az első, határozott lépéseket, az emléktábla és a szobor állításával mindenesetre megtették. Részünkről, gömöri értelmiségiek részéről jó, megnyugtató érzés, hogy az alapokat lerakhattuk, az irányt kijelölhettük.

*

És most a szoborállítás egy másik tanulságáról szólnék röviden. A tragédiákkal terhes 20. század során a zsidóság eltűnt erről a vidékről (is). Alapjaiban átrétegződött maga Nemesradnót is. Az egykori büszke kismemesek leszármazottai, köztük a legszeretettebb magyar költő, a mára szoborra merevedett, méltatlanul és igaztalanul agyonhallgatott Pósa Lajos atyafisága ma már számbeli kisebbségben él itt. A magyar iskolát, amely mögöttünk áll, napjainkban kizárólag cigány-magyar gyermekek látogatják.

A párhuzam a zsidó származású Radnóti és a cigány származású magyarság között szinte megdöbbentő, kísérteties. Arra int bennünket, hogy a kirekesztést és szembeállítást sugalló „vagylagos” felfogás helyett, miszerint vagy roma valaki vagy magyar, vagy zsidó vagy magyar, a befogadó, közelítő „és” kötőszó használata a helyénvaló. Ahogyan Radnóti Miklós egyszerre vette tudomásul zsidó származását és vallotta, vállalta magyar voltát (határozottan elhárítva minden, faji alapon építkező „akolyszemlélet”-et!), éppúgy lehet az ember egyszerre cigány és egyben magyar, gömöri és egyben európai. A kérdés súlyos, akár egy történeti visszatekintés keretében értékeljük, akár a lehetséges jövőkép részeként vizsgáljuk. Tájjainkon a cigány-magyarság a jövő egyik legfőbb letéteményese. A zsidó származású, felnőttként rekatolizált, magyarságát a legnehezebb körülmények közepette is következetesen vállaló, származása miatt mégis mártírhálát szenvedett Radnóti Miklós példája örök memento a számunkra. Arra int bennünket: fogadjuk el egymást a magyarságban! Legyen ez a szobor ennek a jelképes intésnek és figyelmeztetésnek kőbe vésett, bronzba öntött jele!

*

Végezetre szeretném bemutatni az emlékmű alkotóit, **Gyórfi Lajos** szobrászművészt Püspökladányból és **Varga Imre** bronzöntő mestert Karcagról. Régi ismerőseink, barátaink ők, **Izsó Miklósnak** Rimaszombatban álló Petőfi-szobrát is ők álmodták újra. A szövegkiválasztásban **Szászi Zoltán** volt segítségünkre. **Gaál Lajosnak** is köszönöm az önzetlen támogatást. A tisztelet és megbecsülés hangján kell szólnom a radnótiakról. Megható és biztató az a hozzáállás,

A szoborkompozíció és alkotói. • Mács István felvétele

amelyet megtapasztalhattunk a szoborállítás folyamán.

Kedves radnóti szomszédok! (Baracciként talán szabad ezzel a megszólítással élnem.)

Nemesradnót ma példát mutató. Ez a példa messzire mutató. Szívemből kívánom, hogy a visszajelzéseket is megtapasztalják. Hogy felfigyeljenek erre a szebb napokat is látott tájra, annak jobb sorsra érdemes, törekvő népére. Kívánom, hogy úgy legyen!

A koszorúzás során a meglelt társadalmi, kulturális szervezetek, intézmények és önkormányzatok képviselői rótták le tiszteletüket a szobor előtt.

Az ünnepség a Szózat hangjával ért véget.

A szoboravatást követően a meghívott vendégek Rimaszombatba indultak, az Európai Protesztáns Magyar Szabadegyetem Akadémiai Hetének megnyitójára.

A baracai alapiskola képviseletében Kovács Csilla igazgató és Lovas Róbert asszisztens koszorúzott • Gecse Attila felvétele

Szesztay Ádám, a Magyar Köztársaság pozsonyi nagykövetségének kulturális titkára • Mács István felvétele

A szobor mellett elhelyezett bazaltkövek egyikén az apai ágon gömöri gyökerekkel rendelkező költőtől olvasható egy idézet, a másikba pedig annak a családfának a kiegészített változatát vésték, amelyet a költő rajzolt naplójába 1938-ban. • Mács István felvétele

Akadémiai hét

Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem (Basel) 1969-ben alakult meg, s 1972-től svájci egyesületként működik, székhelye Bazel. Célja egyebek közt:

- az Európa különböző országaiban élő magyar vagy magyar származású értelmiségiek között tudományos, művészeti és vallási kapcsolatok létesítése és fenntartása,
 - az egyetemes emberi és kivált a magyarságot érintő kérdések tanulmányozása, különös tekintettel a protestantizmus spirituális értékeire és az ökumenikus gondolat fejlesztésére,
 - a magyarság szellemi kincseinek ápolása.
- Az Egyesület évente megrendezi az ún. Akadémiai Hetet. Az utóbbi három évben vajdasági Szabadka-Palics-fürdő, a magyarországi Berekfürdő és a németországi Rheinfelden volt a helyszíne a rendezvénynek.

Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, annak magyarországi Egyesülete, és a Rimaszombat és Vidéke Polgári Társaság 2006. május 21-27. között Gömörország fővárosában, Rimaszombatban rendezte meg *Határtalan régiók* címmel Akadémiai Napjait.

A Szabadegyetem először tartott egyhetes konferenciát a Felvidéken, a református püspöki székhelyen. Mindenek előtt az ott élő magyar és szlovák testvéreink örömeivel és gondjaival szeretettek volna megismerkedni. Az előadások és viták során arra keresték a választ, hogy milyen lehetőségeket nyújt a közös cselekvésre az új helyzet, hogy a köztünk lévő országhatárok jelképpé váltak, és a korábban kulturálisan és gazdaságilag összetartozó területek ismét együttműködhetnek. Vajon milyen eredményeket hozott és hozhat az Európai Unió tagság által lehetővé vált „határtalanság” és regionális együttműködés? A trianoni traumán való kegyes helyett vajon tudunk-e élni az Unió kínálta új lehetőségekkel? Képesek vagyunk-e a sérelmi politikán túlmutatató nemzeti és nemzetközi politizálást folytatni? Vajon tisztában vagyunk annak jelentőségével, hogy számos régióban mi, az eddigi határok által elválasztott magyarok találkozunk egymással? Miképpen lehet mozgósítani az egyéni

A szoboravatóról érkezett vendégek a művelődési ház előcsarnokában • Gece Attila felvétele

erőforrásokat, erősíteni a civil kezdeményezéseket, és kiépíteni a regionális kapcsolat-hálókat egész láncolatát?

*

A vendégeket a Városi Művelődési Ház emeleti előcsarnokában B. Kovács István, a házigazda Rimaszombat és Vidéke Polgári Társulás elnöke köszöntötte. Bemutatta a számos európai országból érkezett vendégeknek a gömői közelet megjelent képviselőit, illetve azt a kiállítást, amelyet az időközben váratlanul elhunyt **Tökölly Gábor** Gömört bemutató művészi felvételeiből rendeztek.

Az Akadémiai Hetet **Jaskó Tamás** elnök nyitotta meg. A megjelenteket **Csáky Pál** miniszterelnök-helyettes, Erdélyi Géza püspök és **Cifruš István** polgármester köszöntötte.

Az ünnepélyes megnyitó résztvevői. Az első sorban: Szesztay Ádám, a Magyar Köztársaság pozsonyi nagykövetségének kulturális attaséja, Simon Zsolt mezőgazdasági miniszter, Bíró Ágnes művelődésügyi államtitkár, Csáky Pál miniszterelnök-helyettes, Erdélyi Géza református püspök, Cifruš István polgármester • Gece Attila felvétele

A megnyitót követően a színházteremben az *Új Gömör és Rimavan* folklóregyüttesek közös műsorát tekinthették meg az Akadémiai Hét résztvevői, illetve a megjelent érdeklődők.

A két együttest Ádám Zita mutatta be.

Tisztelt európai magyarok! Kedves Vendégek! Kedves Barátaink Rimaszombattól és azon túlról! Hölgyeim és Uraim!

Gömörben a kedves vendéget úgy köszöntik, hogy: Isten hozta! Isten hozta tehát Önöket Gömörbe, Rimaszombatba. Én Rimaszombatban csak amolyan „gallycsapta” ember vagyok, „gyükereim” nem a városhoz, de Gömörhöz kötnek igazán, a hazai szervezők nevében én köszöntöm Önöket. Rimaszombat türelmes, toleráns, színes, befogadó és élhető, kellemes, tudást és művészeteket szerető és megbecsülő város. **Tompa Mihály, Ferenczy István, Blaha Lujza, Hatvani István, Győry Dezső** s megannyi kiváló ember születésének helye, de itt lett íróvá **Mikszáth Kálmán**, Petőfi szelleme is kísért a városban és a térségben. Szellemi kisugárzása van a városnak, jó itt lenni, jó lesz itt tölteni pár napot, hogy Európa messzi részéről érkezve megtapasztalják a gömöriek, a rimaszombatiak szívességét, kedvességét, anyanyelvünk szeretetét, iskoláink féltését és fejlesztését, kulturális örökségünk és hagyományaink ápolását.

Szeretném Önöknek bemutatni a ma este fellépő két rimaszombati folklóregyüttest: az egyik magyar, a másik szlovák. Ezt a közös fellépést is Európa üzenete hatja át, az egymásra utaltság és az együttgondolkodás üzenete. Jelenünk és jövőnk közös tervezése. Hogyan is lehetne másképp, hiszen együtt élünk mi itt a Rima mentén, életünk közös, hagyományaink egymás mellett fejlődtek, őrzésük mindannyiunk kötelessége.

Az Új Gömör műkedvelő magyar folklóregyüttes 1994-ben alakult újjá a *Gömör Néptáncgyüttes*ből **Bredárné Mács Katalinnak** köszönhetően. Az együttes máig az ő szakmai vezetése alatt működik. Bredárné Mács Katalin jelenleg a *Budapesti Táncművészeti Főiskola Néptánc Tanszakának* hallgatója. Az Új Gömör Együttesnek 26 állandó tagja van, a táncosok életkora 16 és 40 év között mozog.

Programjukon rimóci, somogyi, gömöri, tyukodi, mezőségi táncok, magyarbódi karikázó, kalotaszegi legényes szerepelnek. 2004-ben a sárospataki seregszemlén kiváló minősítést szereztek. 2004 őszén alakult meg a *Kis Gömör* gyermekcsoport.

Az együttes évente 10-15 alkalommal lép fel, ebből egy alkalommal a rimaszombati polgárok részére egész estét betöltő programmal kedveskednek. A hazai közönség szereti a népművészetet, szereti és magáénak vallja az Új Gömör együttest. Közösségi értékeink elismeréseként az Új Gömör 2005-ben megkapta *Rimaszombat Város Díját*.

Az Új Gömör és a Rimavan folklóregyüttes közös műsora nagy sikert aratott
Gecse Attila felvételei

A Rimavan folklóregyüttes 1970-ben alakult Rimaszombatban. Születése mellett **Dušan Manica** és **Irena Dulovičová** bábáskodtak. Az együttes küldetésének tartotta a népi örökség megőrzését és alkotó fejlesztését. **Ladislav Zákalický** lett az együttes koreográfusa, aki szakavatott módon elindította a munkát. Utána cserélődnek a koreográfusok, de az együttes lendületesen táncol a mai napig, őrzi és ápolja a szlovák nép hagyományait, kultúrkincsét. Harmincéves tevékenységük alatt 1 300 alkalommal léptek fel itthon és külföldön. A hazai és a külföldi fesztiválok állandó szereplői közé tartoznak.

Ma esti összeállításukkal az európai magyarokat köszöntik az együvértartozás és békés, alkotó együttélés nemes eszméjével.

A két együttes részére sok-sok sikert, Önöknek pedig maradandó élményt kívánok.

Isten hozta Önöket Rimaszombatban!

május 22 (hétfő)

A reggeli áhítatot a református templomban tartották. Igét hirdetett **Géresi Róbert** abaújszina lelkész.

Reggeli áhítat a református templomban. Igét hirdetett Géresi Róbert abaújszina lelkész • Gecse Attila felvétele

A nyitóelőadást **Vályi-Nagy Ágnes** tartotta *Rendelt határaink és Isten határtalansága* címen.

„Határaink”: ez a szó inkább a divatjamúlt fogalmak közé tartozik, akármilyen szempontból is vizsgáljuk. Manapság ritkán beszélünk határokról, annál gyakrabban azonban azok felbomlásáról vagy feloszlásáról: nem csak az országhatárok veszítették el fenyegető jellegüket s váltak egyre inkább szimbolikussá, de lazulóban vannak a határok az élet legkülönbözőbb területein is. Változnak a generációk közötti jellegzetes különbségek, az ízlés és ízléstelenség határai, megváltozik a nyilvánosság és a szemérem viszonya, s eltűnőben vannak a határok a női és a férfi szerepek között is. A tudomány fejlődésével még az élet határai is kérdésessé váltak s etikai szempontból heves vita tárgya az is, hogy hol kezdődik és mely ponton ér véget az élet.

Az előadás arra a kérdésre kereste a választ, hogy hol vannak teológiai szempontból határaink? Mennyiben segíthet a bibliai tájékozódás, milyen határokat szab életünknek

Váby-Nagy Ágnes • Gece Attila felvétele

B. Kovács István. Elnököl Kőszegi Ábel • Gece Attila felvétele

a hitünk? Mire találunk egyértelmű választ, s milyen kérdésekben kell helyzetről helyzetre keresztény felelősségünk tudatában önmagunknak döntenünk?

Rendelt határaink közül két területre koncentrált az előadó: az idő és a nyelv kérdéskörére. Hogyan éljünk végségünk tudatával? Segít-e minket az a gondolat, hogy „mindennek rendelt ideje van”, vagy küzdünk-e a rendelt időnk ellen? Milyen életforma, milyen gondolkodás várható el végségünk következetes végiggondolásából? Mit kezdünk azzal a meggyőződéssel, hogy egyedül Isten örök? A nyelv a közölhetőség lehetőségeire s az egymás megértésének hatáira utal. Mennyire válik az egyik ember a másik számára megismerhetővé, s milyen szerepe van ebben a nyelvnek? Miben segít s miben hátráltat a nyelv?

Az ember rendelt határai arra utalnak, hogy a lehetőségei korlátozottak.

Kérdésünk az, hogy léteznek-e olyan korlátok, melyek a fejlődést nem akadályozzák, hanem inkább elősegítik? A kérdés második fele ebből logikusan következik: hogyan különböztetjük meg az életünket gúzsba kötő korlátokat azoktól, melyek a tájékozódásunkat segítik s tovább vezetnek, mint az útjelzők az átláthatatlan erdőben?

Lehetőségeink határainak ismerete Isten határtalanságának tudatában nem elveszi tőlünk az életteret, hanem éppen ellenkezőleg: szabad teret ad életünk kibontakozásának s az egymással szembeni nyitottságnak.

A délelőtti folyamán előbb *Az Európai Unió regionális fi-lozófiája és gyakorlata* volt a téma. **Baráth Etele**, az EU ügyek minisztere (Budapest) és **Lukács Zsolt**, a régiófejlesztési minisztérium államtitkára (Pozsony) tartott előadást.

B. Kovács István *Gömörország. A vármegyétől a virtuális orszáig* c. előadásában bemutatta azt a történeti régiót, amelyet Gömör, illetve (Kis-) Hont (majd 1803-at követően Gömör és Kis-Hont) vármegye néven ismertek Magyarországon.

Érzékeltette azt az évezredes utat, folyamatot, amelynek során a két közigazgatási, majd részben önkormányzati egység szülőfölddé nemesült. Felvázolta azt a törekvést, jövőképet, amely a régiónak táj hazaként való újjáértelmezésére épül.

Az előadás az alábbi kérdésköröket érintette:

1. Gömör és Kis-Hont megye a 20. század

elején

A vármegye etnokulturális arculatának rövid, összegző áttekintését adta – az 1913. évi állapotok alapján.

2. Külső- és belső igazgatási határok

Gömör vármegye kialakulását a 12. század elejére, későbbi határainak megszilárdulását a 13/14. század fordulójára tette az előadó. Határai később többször módosultak (a legfontosabb ezek közül a Kis-honti Kerülettel való egyesítése 1803-ban, az Abaújjal egyesített Torna vármegye egyes részeinek átsatolása 1873-ban, a trianoni békediktátum, majd az első bécsi döntés, illetve a párizsi béke következményei.)

3. Földrajzi határok

Meghatározó a megyének a földrajzi elhelyezkedése (kelet-nyugati irányban a Dunatáj és a Tiszavidék, észak-déli irányban a hegyvidék és az Alföld kontaktzónájában).

4. Nyelvi és etnikai határok

A régióra az évszázadok óta fennálló multietnicitás a jellemző (magyarok, szlovákok, németek, ruszinok, cigányok, zsidók). A cigányság példáján jól illusztrálható, hogyan bomlanak le, alakulnak át a különböző közösségek közti választófalak. Elsőként (a római katolikus felekezet kényszerű felvétele következményeként) a felekezeti határ szűnt meg, ezt követte a későbbiekben a nyelvi határ lebomlása (a magyar nyelv átvétele), majd a térbeli szegregáció (a faluszéli ún. „cigánysor”-ok spontán eltűnése, a falvakba való beköltözésük) megszűnése, a korábbi, egyoldalú választott rokonság (komaság) mellett pedig egyre gyakoribb a vérségi kapcsolat, az összeházasodás is. Ez a folyamat érezhetően egyre inkább felgyorsul és elmélyül.

5. Felekezeti határok

A népesség zöme római katolikus (magyarok, szlovákok, cigányok), kisebb hányada eredetileg ortodox, majd görög katolikus (ruszinok), a protestánsok nagyobb része evangélikus (németek, szlovákok, részben magyarok), kisebbik része református (magyarok). Mintegy évszázadon át jelentős a zsidó felekezet is. A holokauszt következményeként az utóbbi mára gyakorlatilag eltűnt.

6. Közigazgatási határok

Feltűnő az 1848-ig kiváltságos jogállású, ún. parasztnemesek számottevő aránya, területi koncentráltasága (a v. putnok-sajógömöri járás) és etnikai kapcsolódása (zömükben magyarok). Az előadó kiemelte, hogy az azonos (vagy eltérő)

közjogi helyzet, illetve felekezeti hovatartozás esetenként más-más társadalmi réteg irányba egyengette (vagy éppen szűkítette) a társadalmi kapcsolatok lehetőségeit.

7. Gazdasági zónák – etnikumok

Alapvetően három zóna határozható meg, amelyek etnikailag is értékelhetőek. Ezek:

1/ a tölgyerdő övezet (földművelés – alapvetően magyarok lakják);

2/ a bükkerdő-övezet (bányászat, illetve feldolgozóipar és kézművesség, távolsági kereskedelem – jobbra szlovák és német, részben magyar);

3/ a fenyőerdő-övezet (ún. magashegyi pásztorkodás – ruszin, szlovák).

8. Tendenciák és tanulságok helyett

Tapasztalataink azt mutatják, hogy a történeti Gömör esetében – szlovák-magyar viszonylatban – etnikai stabilitásról beszélhetünk évszázadokon át. Ennek okai között nyilvánvalóan a két etnikum lakóterületének egymástól jelentősen eltérő gazdasági adottságai, a közvetlen kontaktusában, azaz a nyelvhatár mentén pedig a felekezeti és nyelvi különbözőség is fellelhető. Fontos körülményként értékelendő a kölcsönös egymásrautaltságból adódó, mindkét fél részéről megfigyelhető egyenrangú partnerkapcsolat igénye és ténye. Ennek a társadalmi kapcsolatban megmutatkozó példaértékű formája az ún. „cseregyerek-rendszer”. Az etnikai stabilitás akkor kezd megbomlani, amikor az államhatalom – a többségi nemzeti érdekektől vezetve – a másik etnikum meggyengítésére törekedett. Ennek része volt a társadalmi életben meglévő autonómiák különböző formáinak felszámolása, illetve a döntések központosítása. Ennek a stratégiának a teljes arzenálját megismerhette a 20. században mindkét etnikum, attól függően, mikor melyik került kisebbségi pozícióba.

Hangsúlyozni kell azt, hogy a sok évszázados múltú vármegyének köszönhetően a gömörieknek rendkívül erős a regionális identitása. Ez egyaránt érvényes a magyarokra és a szlovákokra is. Ma már általában gömörinek tartják magukat az egykori kishontiak is.

9. Virtuális ország

A fentebbiekre, illetve az együttélés általában pozitív ta-

pasztalataira alapozva döntöttek gömöri értelmiségiek egy virtuális ország (jogi formáját tekintve: polgári társulás) megalapításáról „Gömörország-Gemersko-Gömörland” néven. Az előadás felvázolta Gömörországnak mint virtuális európai országnak a jövőképét.

A délutáni kerekasztal-beszélgetés témája a magyar–magyar–szlovák regionális együttműködés volt. A beszélgetést **Kocsis Károly** geográfus (Budapest) vezette, jelen voltak még: **Rechnitzer János**, az MTA Győri Regionális Központja igazgatója, **Sík Endre** migrációs szakértő (Budapest), továbbá **Wollent József**, az Ipoly-Garam Régiófejlesztési Ügynökség igazgatója (Ipolytér) és **Csúsz Péter**, a besztecerbányai megyei önkormányzat képviselője (Losonc).

Este a színházteremben **Spiró György** *Kvartett* c. darabját tekinthettük meg a kassai *Thália Színház* előadásában, rendezte: **Beke Sándor**.

A Kassai Thália Színház művészei • *Gecse Attila felvétele*

május 22. (kedd)

A reggeli áhítaton **Rusznayk Dezső** evangélikus lelkész (Sajógömör) hirdette az Úr igéjét.

Rusznayk Dezső • *Gecse Attila felvétele*

Kende Péter *Politikai és kultúrmenetek a mai Európában* címen tartott előadást.

A nemzet fogalmának ez a kétféle meghatározása a 19. századra nyúlik vissza. Szemben a németekkel, akik saját nemzetük fő jellegzetességét a nyelvben és a kultúrában vél-

Kocsis Károly. Tőle balra Rechnitzer János és Sík Endre, jobbra Csúsz Péter és Wollent József • *Gecse Attila felvétele*

Kende Péter. Elnököl Balla Bálint • Gecse Attila felvétele

ték megtalálni, a franciák – akik sok tekintetben a modern nemzetállam előfutárai – a nemzet fogalmát a történelemben kialakult politikai közösséggel azonosították, s ennyiben tehát „politikailag” határozták meg. Mint tudjuk, a német felfogás különösen Kelet-Közép-Európában volt iskolateremtő („nyelvében él a nemzet”). Ugyanebben a térségben azonban a francia iskolának is voltak követői, mint például **Kossuth, Deák** és a dualizmus kori magyar vezetőréteg, vagy a román állameszme képviselői a kezdetektől napjainkig.

A közhiedelemmel ellentétben a két „iskola” nem a nyelv és a kultúra jelentőségének megítélésében különbözik egymástól. Hogy közös kultúra nélkül nincsen működőképes politikai közösség, ezt a nemzet francia teoretikusai épp oly jól tudják, mint a németek, mint ahogy azt is, hogy a kulturális identifikációnak a nyelv az egyik legfontosabb vektora. A különbség abban van, hogy a német iskola számára az identitás minden egyes nemzettag esetében vellestelt (tehát kultúr-etnikai) adottság, szemben a francia felfogással, amely szerint a nemzettagok közötti összetartozás érzését a politikai-történelmi közösségben való részvétel hozza létre, ami viszont nemcsak beléltetésével valósulhat meg, hanem belépéssel is. Ebből kifolyólag a politikai nemzet elsődlegesen területi, nem pedig vérségi közösség. A kultúr-nemzet híveinél, akármit mondanak is, majdhogynem fordítva van. A hangsúly a vérségen van, a terület ennek csupán földrajzi kiterjesztése.

A nemzeti korszak kezdete (Európában tehát a 18. század vége) óta a nemzetek közötti együttélés fő kérdése – egyszermind konfliktus-forrása – az, hogy mit tekintünk szentnek és sérthetetlennek: a kialakult politikai egységeket vagy az etnikai határokat. E körül csatároztak jó két évszázadon át az európai nemzetek. A 20. század második felében szerződéses és békés úton megteremtett Európai Unió ezzel szemben a meglévő államhatárokat – a balkáni térség kivételével – adotttnak tekintti, s gyanakodva néz mindazokra, akik a határokat etnikai alapon vagy valamilyen kulturális összetartozás nevében újra szeretnék rajzolni. Az Európai Unió fokozatosan tudatára ébredt annak, hogy tagállamai teli vannak etno-kulturálisan is elkülönülő regionális kisebbségekkel, de elveti azt a gondolatot, hogy e kisebbségi csoportok esetleg egyik államból a másikba áttologathatók.

A kisebbségek intézményesedését pedig csak addig a pontig támogatja, ameddig az nem fenyegeti a meglévő államok politikai egységét. A kisebbségvédelemnek abban a fajtájában, amely az etnikai elkülönülés irányában halad, az uniós szerződések szellemével ellentétes szubverzív veszélyt lát.

Mindezeket a szemléleti ellentéteket azonban az elmúlt évtizedek fő társadalmi trendjei és ezek demográfiai következményei sok tekintetben túlhaladottá tették.

Miközben Kelet-Közép-Európa egy része még a politikai és az etnikai határok megfeleltetésének paradigmájában gondolkodik, a gazdaság globalizációja és a tömeges migráció folyamata Nyugat-Európa szinte valamennyi országát különféle nyelvi-kulturális kisebbségekkel rakta tele. Ezeknek habitusa sokszor látványosan elüt az őshonos többség, illetve a korábban ott megtelepedettek kulturális arculatától, s bár némi akkulturáció még körükben is megfigyelhető, a meglévő politikai közösségbe való beolvadásuk elégtelen s (különösen a muzulmánok esetében) egyre kérdésesebb. Az ebből eredő problémákat még csak felerősíti az európai népek mindinkább általánosodó gyermektelenségi trendje.

Ilyen körülmények között a homogén kultúr-nemzet fogalma már csak történelmi érdekesség: olyan követelmény, amely az európai államok jelenében, annak társadalmi-politikai-jogi valóságában egyáltalában nem érvényesíthető. Más szóval: túlléptünk a „politikai” és a „kultur”-nemzet közötti vitán, de nem azért, mert „a történelem” megnyugtató választ adott rá, hanem azért, mert azok a demográfiai és kulturális fejlemények, amelyekről az előbbi bekezdésben volt szó, mindkét koncepciót kikezdték. Már a 20. század vége óta ezek az új együttélési fejlemények olyan kihívás elé állították az európai társadalmakat, amelyekre akkor is választ kell keresniök, ha főként a kulturális összetartozás érzése vezeti őket, de akkor is, ha „csak” politikai értelemben tekintik magukat közösségnek.

Szarka László előadásának a címe: *A szlovák-magyar kapcsolatok szellemi háttere* volt.

Szarka László • Gecse Attila felvétele

Az előadás három részre osztva vizsgálta a 21. század eleji szlovák-magyar kapcsolatokat meghatározó szellemi háttérrel. Előbb a soknemzetiségű történelmi Magyar Király-

ságon belül megélt közös történelemhez való viszonyulásról esett szó, majd a 20. századi nemzetállami magatartásformák nyelvi, kulturális megnyilvánulásait, s azok társadalomtudományi elemzési kereteivel foglalkozott. Végül az etnikai-nemzeti konfliktusok meghaladását célzó erőfeszítések eddigi eredményeit és fogatkozásait vette számba.

A kelet-közép-európai régióban, s azon belül különösen a Kárpát-medencében élő kis nemzetek közül a magyarok és a szlovákok viszonyának, kapcsolatrendszerének alapregétét a közös állami keretek által kialakított közös történelem jelenti. A két történetírásban mutatkozó változásokat, közeledési tendenciákat jelezve arra is választ keresett, hogy a közös történelem miért jelenti ma is sokkal inkább a nemzeti ellentétek forrását, mint az egymáshoz való közeledés szükségességét bizonyító érvanyagát.

A közös történelem az együttélés kétségbevonhatatlan történeti tényei ellenére ambivalens örökség. Ma nincs tanítható formában végiggondolt történeti értelmezés a közös történelem mibenlétéről. Közel ezer éven át közös államiségünk hagyományai, értékei polémiák és viták tárgyát jelentették, s jórészt mai is azok.

1989 után is csak igen lassan változik a kép. A közös múlt feldolgozásában egyszerre van jelen a közös szellemi, tárgyi, építészeti, intézményi, mentális stb. örökség elismerése és tagadása, megismerése és méltányoló beemelése a közgondolkodásba, illetve az attól való elfordulás mindentől, ami magyar, illetve, ami a történeti Magyarországon belül bizonyíthatóan nem magyar volt. A történelmi közös örökség vállalása vagy elutasítása, tanítása vagy félremagyarázása, politikai célok érdekében történő instrumentálizálása és a nyelvi, kulturális különbözőségeken alapuló szűklátókörű nemzeti történelemszemlélet erőteljesen befolyásolja a nemzeti előítéletek, sztereotípiák továbbélését.

A 20. századi, 21. század eleji nemzetállami keretek közt a magyarok és a szlovákok nemcsak történelmükkel nem tudnak igazán mit kezdeni, hanem azzal a ténnyel sem, hogy ebben a régióban csak az etnikai tisztogatások és homogenizációs törekvések ódiúmat vállalva lehet kizárólagos nemzetállami modelleket építeni. Ezekre főként a diktatúrák periódusaiban nyílt lehetőség, amikor a nem szlovák és nem magyar etnikumú, nem keresztény vallású közösségekkel szemben mindkét állam a kollektív bűnösség elvét alkalmazta, ami sok százezer zsidó vallású magyar és szlovák állampolgár pusztulását, illetve a szlovákiai németek és magyarok, illetve a magyarországi németek jelentős részének elűldözését, a magyarországi szlovákok esetében pedig a lakosságcsere keretében történő áttelepítését vonta maga után.

A nemzeti kizárólagossággal azonosított nemzetállami gondolkodás az 1989 utáni közgondolkodásban is jelen van: eltérő mértékben és különböző megnyilatkozásokban tetten érhető mindkét nemzet körében.

Az integrálódó európai térben, a határok megállító, tiltó jellegének fokozatos megszüntetésével, a gazdasági, kulturális, hétköznapi kapcsolatok, a közös térségfejlesztési törekvések még ma is sokszor ütköznek idejüket múlt nemzetállami reflexekbe, szabályokba.

A magyar és a szlovák kultúra közötti együttműködés eredményes és ígéretes jelenségei, a két kisebbség közvetítő ereje ilyen körülmények közt csak lassan tudja lebontani a bizalmatlanság drótkerítéseit, s csak fokozatosan tudja kialakítani az együttműködéshez szükséges politikai légkört az államközi kapcsolatokban. Rendkívül fontos lenne a két nyelv kölcsönös megbecsültségét, presztízsét növelő lépések bátorítása, a korlátozó értelmű nyelvi jogszabályok felszámolása, a két nyelv kölcsönös tanításának ösztönzése és intézményesítése.

A trianoni, majd a párizsi békekonferencián meghúzott csehszlovák-magyar határok miatt a két országban különböző létszámú magyar, illetve szlovák kisebbségi közösségek jöttek létre. Az etnikai konfliktusokkal foglalkozó újabb magyar és szlovák szakirodalomra támaszkodva azt vizsgálta, miért számít ma is a kisebbségpolitika a legkiélezettebb viták, politikai véleménykülönbségek forrásának. A kisebbségi kérdés kezelésében a 20. század folyamán hat egymástól többé-kevésbé elkülöníthető megközelítést próbáltak ki, vagy kölcsönösen, vagy egyoldalúan a két állam irányítói.

- A legszívósabban az asszimilációs törekvések vannak jelen a két állam kisebbségpolitikájában.

- A magyar külpolitikában a két világháború között, szlovák, illetve csehszlovák részről pedig az 1938, illetve 1945 utáni határok etnikai, gazdasági, történelmi revíziója volt a meghatározó törekvés.

- A szemet szemért felfogás reciprocitás-elve szintén többször is felbukkant a két ország kisebbségpolitikai gyakorlatában.

- A homogén nemzetállam eszköztárát főként a második világháború utáni csehszlovák állam vetette be a magyar kérdés felhasználására, de a lakosságcsere-egyezmény aláírásával a magyar kormány is felelősséget vállalt a magyarországi szlovák közösség létszámának, kulturális erejének csökkenéséért.

- A két állam és a két többség kisebbségekkel szembeni gyakorlatában a pozitív megközelítések közül a legnagyobb hagyománya az integrációs törekvéseknek, elképzeléseknek van: a lokális, regionális és országos szinten egyenjogúsított és a hatalomgyakorlásba bevont kisebbségek sok esetben az asszimilációs magatartást választják.

- A kisebbségi önkormányzatiság elve és gyakorlata csak vontatottan nyer teret a két állam gyakorlatában. A magyarországi szlovák kisebbségi önkormányzatok lehetőségei az asszimiláció előszobájában élő kis létszámú lokális szlovák közösségek újrászervezésére és egy országos szlovák társadalom kialakítására erősen korlátozottak. A szlovákiai magyarok települések helyi önkormányzatai pedig megfelelő kulturális, regionális és közösségépítő stratégia híján jórészt hályogkovács módjára teszik a dolgukat.

A 21. század eleji magyar-szlovák kapcsolatok a fentieknek megfelelően igen felemás képet mutatnak. Egrészről már ma is szinte korlátlanok a lehetőségek a regionális, határ menti, gazdasági együttműködésben, a munkaerő- és az iskolai piacokon. A határ menti közösségek magyar nyelven folyó kapcsolatainak gyakorlatilag már csak a személyek

és intézmények pénzügyi korlátai szabnak határt.

Másrészt a mai szlovák elit, a kisebbségi társadalmaknak a közösségi és még inkább az önkormányzati jogait korlátozva, elutasítva, aggodalommal és bizalmatlanul figyeli az Unión belül jelenleg feltartóztathatatlanak tűnő integrációs folyamatokat. Magyar részről sokan viszont hajlamosak az integrációs folyamatot egyfajta történelmi jóvátételnek, a nemzetegyesítés modern változatának tekinteni.

A magyar és a szlovák elemzések, a kulturális, tudományos és politikai elit magatartásformái a két oldalon továbbra is inkább a távolságokat, semmint a közeledés irányát jelzik.

1956 a Felvidéken volt a címe annak az előadásnak, amelyet **Simon Attila** (Dunszerdahely) tartott.

Simon Attila • Gecse Attila felvétele

Az előadás hallgatósága • Gecse Attila felvétele

Az előadás két szempontot kívánt elkülöníteni: a hatalom reakcióját és intézkedéseit a magyarországi forradalmi eseményekre, illetve a szlovákiai magyarok reagálását.

Gondot jelent ezek elkülönítése, hiszen a sztálinista felépítésű csehszlovák államban a nyilvánosság csatornái vagy nem működtek, vagy a párt gyakorolt szigorú ellenőrzést fölöttük. Így a szlovákiai magyarok s általában a szlovákiai közvélemény reakciójáról, tevékenységéről is csak a párt által működtetett csatornákon keresztül lehet képet kapni, bár a belügyi szervek által a lakosság hangulatáról készített jelentések természetesen más jellegűek mint a napisajtó írásai.

A csehszlovák állami és pártszervek reakciója tulajdonképpen híven tükrözte a pártállami módszereket. Moszk-vával összhangban ellenforradalomnak minősítette az eseményeket, s el volt szánva akár a Magyarország elleni nyílt katonai fellépésre is.

Szemponctunkból leginkább a csehszlovák belügyi szervek tevékenysége lehet érdekes, amelyek azonnal rendkívüli intézkedéseket léptettek érvénybe, s ezeket csak november 20-án vonták vissza. Ez többek között az ügynökhálózat aktivizálását, a lakosság hangulatának, levelezésének, telefonbeszélgetéseinek napi megfigyelését jelentette. Készséggel helyezték a Népi Milícia tagjait, döntöttek a legfontosabb állami- és pártlétesítmények fokozott őrzéséről. A hadsereg azonnal megszigorította a déli határok őrzését, s áttérve az aktív határvédelemre november 3-ig mintegy 25 ezer katonát (ezeknek mintegy fele behívott tartalékos volt) és jelentős haditechnikát vont itt össze.

Az állampárt lépései is arról tanúskodnak, hogy rendkívül félték bármilyen a magyarországi forradalomhoz köthető lakossági megnyilvánulástól. A párt központi bizottságán és a kerületi és járási bizottságokon készültséget és éjszakai szolgálatot hirdettek.

Az állami és pártszervek intézkedéseitől talán érdekesebb a lakosság, ezen belül is a szlovákiai magyarok reakciója:

A „hivatalos nyilvánosság” szempontjából a szlovákiai magyarság nem viselkedhetett másként, mint a többségi társadalom. A hivatalos csatornákon keresztül (párt-sajtó, Csemadok, társadalmi szervezetek, munkáskollektívák gyűlései, állásfoglalásai) csak a pártvezetés által elfogadott szellemben nyilvánulhatott meg. Tudjuk azonban, hogy a pártvezetés tartott a magyarok reakciójától (ennek tudható be például, hogy a tartalékosok mozgósításakor a magyarokat nem hívták be), bár a forradalmi események befejezése után meglepedéssel konstatálták a magyar lakosságnak az állam és a párt iránti lojalitását.

A másik oldalon viszont a belügy tucatjával ide küldött ügynökei által (tömeges méretekben) előállított szituációs jelentések arról árulkodnak, hogy a határ menti magyar lakosság nemcsak fokozott érdeklődéssel, de nagyfokú szimpátiával (bár a harcok miatti félelemmel) is figyelte a magyarországi eseményeket, noha passzív maradt. Szimpátia kinyilvánítására természetesen sor került (pl. a pozsonyi pedagógiai iskola diákjai vagy a komáromi magyar gimnazisták által), de radikálisabb fellépésről nincs tudomásunk. A belügyi hangulatjelentések mégis érdekes jelenségeket rögzítettek: számos jelentés szól arról, hogy a magyar lakosság a magyarországi események átgűrűzésében reménykedik, lábra kaptak a déli területek visszacsatolásáról szóló hírek is, néhány szövetségben kilépések történtek.

Külön téma lehetne a határ melletti magyar lakosság kapcsolata a forradalmárokkal. A jelentésekből arra következtethetünk, hogy különösen a forradalom bukását követően sok forradalmár jött át a határon élelmiszerért, gyógyszerért, vagy bármilyen más segítségért. A szlovákiai magyar lakosság – ha tehetné – segítette őket, noha forradal-

márok feladásáról is vannak információk.

Paradox módon, ha a szlovákiai magyarok aktív szerepét kutatjuk, akkor a „másik oldalon“ találjuk meg őket. Ők voltak ugyanis azok, akik a forradalom alatt és után a CSKP által nyomtatott sajtót és rölapokat a határ túlsó oldalára átszállították, november 4-e után pedig sokukat küldték Magyarországra, hogy segítsenek újraépíteni a pártszervezeteket vagy más pártfeladatot lássanak el. Közös történelmünknek ez a része még szintén feltáratlan.

Összegezeképp az előadó megállapította, hogy a téma még további kutatásokat igényel, azt azonban már most látni, hogy az egypárti diktatúra jól működő apparátusa sikeresen ellenőrizte a csehszlovákiai társadalom mozgását a forradalom alatti napokban, s azt is meg tudta akadályozni, hogy a szlovákiai magyarok – akik természetesen feszült figyelemmel kísérték a magyarországi eseményeket – bármiféle autonóm megnyilvánulást kezdeményezzenek. Ebből a szempontból egyfajta beletörődés figyelhető meg a kisebbségi magyarok között. Mintha az 1956-os forradalom lenne az első olyan esemény, amikor nemcsak hogy belenyugvással veszik tudomásul, hogy határok választják el őket nemzetársaiktól, de már nem is érzik teljes mértékben a maguk ügyének a Magyarországon történeteket. Úgy tűnik tehát, hogy az 1945-ben Csehszlovákiában megkezdett magyarellenese intézkedések – amelyek megfosztották értelmiségétől, papjaitól, legjobb gazdáitól a szlovákiai magyarokat, s felbomlasztották addig zárt etnikai tömbjét – és az 1948 után rájuk nehezedő kettős nyomás (pártállami és etnikai) meghozták eredményüket.

Délután félnapos kirándulásra, tapasztalatszerzésre indultak a résztvevők. Ennek során elsősorban (a szerdai előadások előkészítéseként) a cigány-magyarság helyzetét kívánták megismerni. Az első megálló Jánosiban volt, ahol

A jánosiban bencés apátsági templomnál • Gece Attila felvétele

legrégebb összefüggő nyelvemlékünk, a Halotti beszéd szülőhelyén, a bencés apátsági templomnál emlékeztek. Serkében szó esett a Lorántffykról, az elromosodott Gömör-kastély kapcsán műemlékeink sorsáról, áldatlan helyzetéről, **Balogh Sámuel**ről, **Kiss József**ről, az ismeretlen **Gömör Olivér**ről és a nemzeti emlékezet hajszáleréinek állapotáról, karbantartásuk szükségességéről. Rimaszécen az önkormányzat tanácstermében a polgármesternő, a pe-

Serkében • Gece Attila felvétele

Rimaszéc. Az asztal mögött Kőszegi Ábel társaságában Vavrek István • Szóts László felvétele

A baracai templom előtt • Gece Attila felvétele

A baracai templomban • Gece Attila felvétele

dagógus és a helyi református lelkész tájékoztatott a cigány-magyarság helyzetéről. Hanván a Tompa Mihály sírjánál tisztelegtek, majd Baracán a római katolikus templomban kaptak tájékoztatást a cigány-paraszt együttélés mindennapjairól.

Este az 1956-os forradalom félszázados évfordulója alkalmából **Gimes Miklós**: *Mutter* (Anyá) c. filmjét tekintették meg. A filmvetítést beszélgetés követte, amelyet **Luka László** orvos, pszichológus (Genf) vezetett.

május 24 (szerda)

A reggeli áhítatot **Tarnai Imre** római katolikus lelkész (Nagyoroszi) tartotta.

Tarnai Imre • Gece Attila felvétele

Felvidéki romák: asszimiláció, leszakadás, gettósodás volt a címe annak az előadásnak, amelyet **Gece Annabella** muzeológus (Baraca-Szolnok) tartott.

Az előadás témája egy gömői település, Baraca etnikai viszonyainak elemzése volt.

A címben szereplő fogalmak – asszimiláció, gettósodás – értelmezése mellett arra kereste a választ, mutat-e a vizsgált település a magyar anyanyelvű cigányok és magyarok egymás mellett vagy együttélése terén a szakirodalomból ismert esettanulmányoktól elütő sajátosságokat. Az előadó kutatási eredményeit a falu, mint közösség életének időben mintegy száz évet átfogó jellemzése mentén rendszerezte, abból a feltevésekből kiindulva, hogy két etnikum egymás mellett élésének alapvető jellegét az együtt vagy egymás mellett töltött időszak hosszúsága lényegileg meghatározza.

Az előadó munkáját egyrészt könnyítette, másrészt nehezítette az a helyzet, hogy kutatásainak terepe az a település, ahol ő maga is él.

A települést a néprajztudomány a folklórkutatás révén ismer(het)i. **B. Kovács István** *Baracai népköltészet Tóth Balászné Csák Margit előadásában* című munkája 1994-ben, az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény 25. köteteként látott napvilágot.

A népszámlálások adataiból ugyan nem derül ki, ám Baraca népessége a 20. század második felében szinte teljesen kicserélődött. Lakosságának száma egyébként – az összeírások szerint – a 18. század óta 200-500 körül mozog. Az összeírások, népszámlálások mind magyar faluként említik.

Az 1893-as cigányösszeírásban – amely csak azokat a falvakat írja össze, amelyekben a cigányok száma eléri az ötvenet vagy az összlakosság 10%-át – Baraca nem szerepel. Az 1910-es, -20-as években négy lakóházban élő négy cigány család (15-20 fő) mára 372 főre szaporodott. Ezzel párhuzamosan nem cigány lakóinak (Baracán ezt a kategóriát parasztnak nevezik, és az előadó is ezt a kifejezést használta) nagy része – 1940 óta összesen 374 személy – elköltözött a településről. Ennélfogva Baraca esetében az „elcigányosodás” egy összetett folyamat következménye. Az előadásban e folyamat végeredményén kívül annak néhány összetevőjét igyekezett az előadó megvizsgálni.

Vizsgálódásai eredményei között az 1940-es évekig a település társadalomrajzából egy egészséges arányú vagyoni rétegződéssel, sikeres gazdasági-társadalmi együttműködéssel jellemezhető aprófaluképe bontakozik ki. A későbbi – paraszt népességét tekintve – elnéptelenedésre ebben a korszakban még csak az utalt, hogy a legnagyobb gazdák (másoknak is mintául szolgáló) családjaiban legtöbb esetben csak egy gyermek született. Ebben az időben is költöztek el családok Baracáról, ám ez még nem öltött veszélyes méreteket.

Az emlékezetben súlyos következményekkel járó (tehát a közösség életére romboló hatású) tényként maradt meg a 20. század első felének eseményei közül a kitelepítés, a rezlovakizáció, kisebb mértékben a szövetkezetesítés, ám annál erősebben a szövetkezet állami gazdasággá alakítása. Beszélgetőtársaim mindezeket egyenes összefüggésbe hozzák azzal, hogy a falu – paraszt népességét tekintve – mára szinte elfogyott.

Arra, hogy egy-egy család elköltözésének konkrét oka mi volt, csupán elhamarkodott választ lehetne adni. Az előadó számára bizonyosnak tűnik, hogy a második világháború után a falut ért külső hatások valamelyikének, de talán inkább valamennyi hatás együttesének az elköltözéshez minden esetben köze van.

A baracai templom előtt. Gece Annabella középütt • Gece Attila felvétele

A legfrissebb népszámlálási adatok szerint Baraca összlakossága 394 fő, amelyből 337 fő magyar, 17 fő szlovák, 39 fő roma és 1 fő cseh nemzetiségű. A nemzetiségi statisztika – mint annyi más település esetében – Baracáról sem a tényleges etnikai összetételt rajzolja meg.

A hivatalos adatokban tükröződő képtől, miszerint Baracának mindössze 39 roma lakosa van, teljesen eltér az, amellyel a „belső” szemlélő találkozik. A helyiek önbesorolása alapján a falunak csaknem 90%-a „cigány”.

A szakirodalomból kirajzolódó problémák tudatosítása ellenére az előadó a baracai cigányságot egyértelműen behatárolta. Azokat a lakosokat sorolta a cigány kategóriába, akiket a megkérdezettek mindegyike cigánynak tart. A faluban élők ugyanis egyértelműen besorolják önmagukat és egymást a cigány – paraszt kategóriák valamelyikébe.

A falubeliek (leginkább a megkérdezett 60 év fölöttiek) emlékezete szerint a cigányok az 1910-es években a falu délnyugati szélén, egy mocsaras területen éltek. Ebben az időben tizenöten-húszan voltak, négy házban éltek.

Mára az egykori szegregáció teljesen felbomlott, a cigányok (lakóházaikkal) valamennyi lehetséges irányban terjeszkedtek, „...most már a faluban van a sereg.”

Nem lehet ugyan minden kétséget kizáróan bizonyítani, hogy a cigány családok esetében a paraszti normák térnyerésével magyarázható a gyerekszám csökkenése, ám a csökkenés maga tény. Az előadó saját összeírásából derült ki, hogy a mai többgenerációs baracai cigány családok esetében a gyerekszám az eggyel korábbi nemzedékhez képest minden esetben csökkent. A cigány családok gyerekszáma nem radikális, mégis folyamatos és fokozatos csökkenést mutat az utóbbi 80 évben.

A lokális összetartozás fontosságára hívja fel a figyelmet a családok effajta „összeszerkesztése”, amely egyúttal bizonyítéka annak is, hogy a baracai cigányok nem szívesen fogadnak be (tömegével különösen nem) idegen cigányokat.

Ebből egyenesen következett a szerző számára, hogy ha a települést tekinthetjük is a „roma probléma” egyik helyszínének, cigány lakóiról nem állíthatjuk, hogy etnikai alapú mi-tudatuk erősebb lenne a lokális alapú mi-tudatnál. Ebbe a saját csoport-fogalomba viszont a településen élő parasztokat is beleértük, de csak a maguk helyén, a köztük húzóó határt soha nem összemossa.

Felkért hozzászólóként **Tóth Elemér** polgármester (Nemesradnót) és **Vavrek István**, a rimaszécsi alapiskola igazgatóhelyettese is elmondta tapasztalatait.

Ezt követően munkacsoportokban folyt az elhangzott előadások megbeszélése.

Délután *Ítélet és előítélet* címen **Luka László** pszichológus (Genf) osztotta meg tapasztalatait a hallgatósággal.

„Ne ítélj, hogy ne ítéltess” – mondatott a régieknek. Ennél még rosszabb, ha meg nem történtekről „elő-ítél” az ember. De hogyan is áll a lelki berendezkedés a még meg nem történt eseményeket illetően? Mit követel az óvatosság, a jól felfogott önvédelem, hogyan vegye az ember elejét egy rossz meglepetésnek? Jobb félni, mint megijedni – mondja a népi bölcsesség, amivel pszichoanalitikusok is egyetértenek.

Az embernek ergo szüksége van arra, hogy fel tudja mérni a helyzetét, a veszélyeket, amelyeknek nap-mint-nap ki-

Luka László (balra) Bordás László társaságában • Gecse Attila felvétele

teszi magát, elengedhetetlen, hogy a meglepetésszerű események sokaságában előre el tudjon igazodni.

Az embernek előre kell látnia, hogy mi vár rá, azaz előre meg kell ítélnie egy még be nem következett eseményt, találkozást, helyzetet. Helyzetfelmérés, előrelátás elengedhetetlen feladat, amit ha nem végez sikeresen az egyén, úgy csúnyán ráfizethet.

Hogyan kell tehát „előítélnünk”? Milyen a helyes előítélet, s persze milyen a helytelen?

Hogyan hárítja el az ember a különböző veszélyeket, milyenek az ismert „elhárító berendezkedései”, mechanizmusai az ember lelki funkciójának?

Hol a határa a normális és jogos félelemnek, és hol kezdődik a túlméretezett, neurotikus magatartás?

Ezekre a kérdésekre kereste az előadó a választ.

Szellemi együttműködés Európában és a kultúra regionalizmusa – ez volt a címe annak a délutáni kerekasztal-beszélgetésnek, amelyet **Kántor Lajos** író, szerkesztő (Kolozsvár) vezetett. Résztvevői voltak: **Esterházy Péter** író (Budapest), **Ilma Rakusa** műfordító (Zürich), **Grendel Lajos** író (Pozsony) és **Szigeti László**, a Kalligram Kiadó igazgatója (Pozsony).

A kerekasztal-beszélgetés résztvevői. • Gecse Attila felvétele

Este Esterházy Péter és Grendel Lajos irodalmi estjének örülhettek a résztvevők. Az írókat Kántor Lajos mutatta be.

május 25 (csütörtök)

Az áldozócsütörtök hagyományosan a kirándulás napja.

Berzétén, Mudi Róbert ref. lelkész (balra, részben takarva) társaságában. • Szóts László felvétele

A résztvevők megtekinthették Betlérben az Andrassy-kastélyt, Krasznahorka „büszke” várát, **Andrássy Dénes** és felesége mauzóleumát, Rozsnyót, s hazafelé megálltak Berzétén, a **Máriássyak** ősi görömi fészkeiben.

Krasznahorka várában. • Szóts László felvétele

Este 18,00-tól ünnepnap i ökumenikus istentisztelet volt a rimaszombati református templomban. A liturgiát vezette és az úrvacsora kiosztásánál segített **Joób Olivér** evang. lelkész (Zürich). Közreműködött **Gryllus Dániel** (Budapest). Igét hirdetett **Erdélyi Géza**, a Szlovákiai Református Keresztény Egyház püspöke (Rimaszombat).

Erdélyi Géza • Gece Attila felvétele

Ünnepi istentisztelet a rimaszombati református templomban • Gece Attila felvétele

Ünneplő Gyülekezet, Szeretett Testvéreim!

Pünkösöd története eseményekben gazdag történet. Bár jól ismerjük, újraolvasása, évenként ismétlődő ünneplése mégis mindig hoz valami újat. Ez azért is van így, mert mindig új körülmények között talál ránk Isten üzenete.

Már a Szentlélek első kitöltésének napján az emberek eltérő lelki állapotáról olvashatunk. Így van ez ma is, különböző vágyak, váradalmak s félelmek töltik el az emberek lelkét. Sokan magukba zárkoznak, nincs bizalom, nem mondják ki a felismert igazságot, félmondatok jelzik a hiábavalóságot, vagy a félelem érzését. Gyakran összeterelednek az emberek, de igazi közösség mégsem jön létre. Vannak gyülekezeteink, de a szívekben kevés a vonzó derű, az otthon melegét sugárzó tiszta érzés. A gondolatokból nem lesznek mindig jó tervek, a jó terveket – ha vannak – gyakran nincs aki megvalósítsa. Van komoly üzenet, de valahogy nem szólal meg, mozdulatlan, némaság uralja el az embereket. A keresztyéneket itt és az egész földrésziünkön a passzivitás és a közöny jellemzi leginkább.

Egyszer idegenek csapnak be hamis ígéretekkel, másor mi csapjuk be egymást, sokszor hiábavalónak látszik minden, "úgyis mindegy" mondogatják sokan. Mi magunk is

Gryllus Dániel • Gece Attila felvétele

úgy vagyunk gyakorta, mint a Pünkösöd előtti tanítványok, akik szörnyű csalódásukban és félelmükben bezárkóztak, mert hiányzott a bátorság, a Lélek, hiányzott a tűz, amely szolgálatba állította volna őket, hogy tovább vigyék, hirdessék, újra átéljék Mesterük művét és Igéjét, mert „...*Nem a csüggedés lelkét adta nekünk az Isten, hanem az erő, a szeretet és a józanság lelkét...*“ (II. Tim. 1;7. v.). Ez az a Lélek, amely „*lángnyelvek formájában jelent meg a tanítványok előtt, rájuk szállt, megteltek vele és a Lélek mozgósította őket...*“ Nem saját elhatározás alapján lett, ami lett, nem a maguk erejéből változtak meg, teltek meg erővel, amely munkára tüzelte őket, hanem a Lélekből kapták, amely átformálta félnék passzivitásba merevedett lelküket, alkalmassá tette az ellenséges környezetben is az Evangélium szolgálatára, az üdvösség hirdetésére!

Ma sem mi teremtjük, vagy termeljük ki ezt az erőt, a jónak szolgálatához szükséges tüzet-energiát, hanem kapjuk! Ez kegyelmi ajándék, amit kérni kell!

A pünkösdi Lélek a szeretetnek, a józanságnak, a bűnt, kísértést legyőző Lelke. Ő tanácsol, reá van ma igen nagy szükség. Ő ajkunkra adja a megfelelő szót, biztosan vezet a földi élet bizonytalanságai, veszélyei között. Ezt meg lehet tapasztalni, át lehet élni, általa mindig tudhatom, kire hallgassak, kinek kell megköszönni, hálát adni érte.

A Lélek erejével kiálljuk a próbákat. A jó ott kezdődik, ahol elfogadják Urunk pünkösdi ajándékát – Szent Lelkét, de Lélek híján mindig elbukunk, s kívül maradunk hatalmas erejének, tüzének hatókörén.

Istenes költőnkkel, **Adyval** mondhatjuk, kiálthatjuk ma is, amikor első úrvacsorázókkal ünnepelhetjük a Pünkösödöt. „...*De Tűz és tűz, én ifjú testvéreim, Jaj, a tüzet ne hagyjátok kihalni...*“ – maradjon meg a lelkesedés. Valljuk meg bűneinket, tegyük le Krisztus keresztyé alá, Ő megszabadít. „*Mert növeli, ki elfedi a bajt*“ (**Illyés Gyula: Bartók**). Isten kegyelme csodálatos! S hogy mi a kegyelem? **Reményik Sándor** így írta és írta le:

Először sírsz.
Azután átkozódsz.
Aztán imádkozol.
Aztán megfeszítéd
Körömszakadtig maradék-erőd.
[...]
Azután elalélsz.
[...]
Mondod magadnak: mindegy, mindhiába:
A bűn, a betegség a nyomorúság,
A mindennapi szörnyű szürkeség
Tömlöcéből nincsen, nincsen menekvés!
S akkor – magától – megnyílik az ég,

Akkor – magától – szűnik a vihar,
Akkor – magától – minden elcsitul,
Akkor – magától – éled a remény.
Álomfáidnak minden aranyágán
Csak úgy magától – friss gyümölcs terem.
Ez a magától: ez a Kegyelem.

Ezt a velünk maradó Kegyelmet tapasztalták meg a pünkösdi csodában Péter és tanítványtársai, a megtért és megkeresztelt három ezer, ezt élhetjük át hitben a Szent Lélek által mi is ma és a jövőben, amikor megnyílik az ég, ránk száll a Lélek s megnyílnak a szívek az Úr előtt egymás felé.

Kérjük Urunkat, kegyelme által lehessen a Szent Lélek tüzetől életet gyarapító, üdvösséget hozó, igazi Pünkösödünk. Ámen.

Batta György • Gece Attila felvétele

Este **Tözsér Árpád** volt az Akadémiai Hét vendége. A házigazda **Kolczonay Katalin** volt. Tözsér Árpáddal **Hízsnyan Géza** (Rimaszombat) beszélgetett. A költőt **Batta György** közöntötte. Az est folyamán közreműködött **Gryllus Dániel**.

Balról: Tözsér Árpád, Kolczonay Katalin és Hízsnyan Géza • Szóts László felvétele

május 26 (péntek)

A reggeli áhítatot **Görözd Zsolt** református lelkész (Dunaszerdahely) tartotta. Közreműködött **Gryllus Dániel**.

A civil szervezkedés példái – Illyefalva és a Nagyenyed Kollégium. Ezen a címen **Kató Béla** református lelkész, a *Keresztyén Ifjúsági és Diakóniai Alapítvány* (KIDA) elnöke (Illyefalva) tartott előadást.

Az erdélyi magyar történelmi egyházak mindig fontos szerepet játszottak a társadalom alakításában. 1989 végére már csak az egyházak rendelkeztek némi autonómiával:

- a templom volt az az utolsó közösségi hely, ahol az

anyanyelvet lehetett használni.

- az egyház választhatott relatív szabad módon lelkipásztort és vezető testületeket.

- az egyház gyűjthetett anyagiakat (egyházfenntartást) és azokat a saját céljaira viszonylag szabadon költhette el.

Így tehát a legsötétebb időkben is a lelkipásztorokat és a gyülekezetek tagjait a helyzet arra kötelezte, hogy önállóan gondolkodjanak és cselekedjenek.

A kommunizmus éveiben az egyház nem vehetett részt cselekvően a társadalom más területein folyó munkában.

Ezzel az indíttatással vált lehetővé, hogy az egyház 1989 után számos olyan mozgalom, terv élére tudott állni, amely ugyan nem tartozott szorosan alapvető tevékenységéhez, de az egyház mégis érezte annak szükségét, hogy a társadalom újjászervezésében irányító szerepe legyen.

Ebben példa illyefalva.

Tizenhat év elteltével sem szűnt meg ez a kényszer, hiszen az uniós csatlakozás küszöbén az erdélyi magyar társadalom rendkívül tájékozatlan és félelmekkel teli, hogy nem találja meg a helyét ebben az új világban.

Nagyon sok közösségben az értelmiségi lét azt jelenti, hogy az egyház tanít, információt közvetít és bizalmat gerjeszt a közösség tagjai felé.

Az előadás a következő témákat érintette:

- az erdélyi magyar társadalom bemutatása 1989 végén
- az egyház állapota ebben a korban
- működhet-e az egyház úgy, mint egy civil társadalmi struktúra?

- az alapítványok, egyesületek szerepe és viszonya az egyházhoz

- az illyefalvi alapítványok létrejötte és tevékenységük bemutatása

- új kihívások és változások az uniós csatlakozás küszöbén

- a programok multiplikációs hatása
- a visszakapott kollégiumok, intézmények helyzete
- a kollégiumok (példa: a Nagynyedi Református Kollégium) lehetőségei a fennmaradásban.

Életmódkultúrák volt a címe **Frenkl Róbert** orvos, az EPMSZ Egyesület elnöke (Budapest) előadásának.

Az Európai Unió a kezdetektől fogva programszerűen és

Frenkl Róbert • Gece Attila felvétele

kétségkívül valamennyire szükségszerűen elsősorban gazdasági, majd politikai közösség. A regionalitás egy fejlődési folyamat természetes eredménye. A regionális gondolkodás már el kell jusson az emberig. Mert a politikai-gazdasági programok, törekvések értéke végül azon is mérhető, mennyiben változott meg az emberek élete, mennyiben javultak ennek feltételei. A gazdasági szempontok olykor óhatatlanul háttérbe szorítják a humán értékeket. Divat ezért a globalizációt hibáztatni.

Pedig soha ekkora szabadsága, lehetősége nem volt a fejlett világ emberének arra, hogy testi-lelki-szociális értelemben egyaránt egészségesen, értelmesen éljen. Az életmódkultúrák jelentősége megnőtt a választás lehetőségével. Ez is benne sűrűsödik a regionalitás fogalmában. Ugyanakkor mind a demográfiai, mind a fogyasztási, mind az egészségügyi adatok jelzik az életmódkultúrák kérdőjeleit. A 21. század alapvető kihívása, tud-e élni Európa népessége az eséllyel, a humán értékeket integráló életmódkultúrával.

A globalizáció meg nem állítható, sok értéket is tartalmazó folyamat, sokat emlegetett veszélyeit a lokális, a regionális, az új egyéni és közösségi életforma – a maga lehetséges sokszínűségével, a közös kultúra és nyelv erejével – kompenzálhatja.*

*Az egyes előadásvázlatok a szerzők által készített összefoglalások szerkesztett változatai.

Megnyílt a Múzsák Háza

Az Akadémiai Hét zárásaként 2006. május 26-án ünnepélyesen megnyitották Rimaszombatban a korábban *Petőfi-ház*-ként ismert házat, immár *Múzsák Háza* néven. Az évek óta elhanyagolt állapotban lévő ház ügyét a Petőfi-szobor felállítását is kezdeményező és azt meg is valósító *Rimaszombat és Vidéke Polgári Társulás* vette a kezébe. Előbb kezdeményezte a várostól annak eladását jelképes egy koronáért, majd erőt, időt nem kímélve hozzáfogott annak helyreállításához.

Hizsnyan Géza, tőle balra Cifruš István polgármester, jobbra Rabec István
Gece Attila felvétele

A megnyitóünnepséget **Hizsnyan Géza**, a Rimaszombat és Vidéke Polgári Társulás elnökségi tagja vezette. Köszöntötte a megjelenteket, köztük **Szesztay Ádámot**, a

Cifruš István polgármester köszönti a megjelenteket • Gece Attila felvétele

Magyar Köztársaság pozsonyi nagykövetségének kulturális titkárát, **Erdélyi Géza** református püspököt, az *Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem* tagjait, **Jaskó Tamás** elnököt, **Szöllősy Pál** tiszteletbeli elnököt, az Akadémiai Hét résztvevőit, **Varga Imre** bronzöntő mestert és kedves feleségét, **Ratzky Ritát**, a *Petőfi Irodalmi Múzeum* főtanácsosát, Petőfi-kutatót, **Rabec Istvánt**, az utóbbi intézmény munkatársát, s nem utolsósorban **Cifruš István** polgármestert.

Gömörország himnuszának meghallgatása után **Győry Dezső**: *Petőfi Gömörben* c. versét **Balázs István** miskolc-rimaszombati előadóművész adta elő, majd **B. Kovács István**,

Balázs István szaval. Mögötte (balra) Szesztay Ádám és Ratzky Rita, (jobbra) Tözsér Árpád (részben takarva), Varga Erzsébet, Szöllősy Pál, ifj. Csobó István (takarva) és Cifruš István • Gece Attila felvétele

Konc Károly György előadás közben • Gece Attila felvétele

a Rimaszombat és Vidéke P.T. elnöke vázolta fel azt az utat, amely a Huszt-háztól a Múzsák Házáig vezetett. Köszönetet mondott azoknak, akik önzetlenül hozzájárultak a ház felújításához, méltatta **ifjabb Csobó István** építész mérnök és **idősebb Csobó István** szakszerű és áldozatos munkáját, Balázs István példaadó elkötelezettségét, Rimaszombat város nagyvonalúságát, s külön kiemelte a Petőfi Irodalmi Múzeum támogatását, azon belül Ratzky Rita és Rabec István szakszerű és önzetlen, áldozatos munkáját, akik az állandó kiállítás forgatókönyvét készítették. Petőfi Sándor vidám verseiből **Konc Károly György**, Radnóti-díjas előadóművész mutatott be néhányat. Ezt követően került sor annak az emléktáblának a leleplezésére, amelyet a Petőfi-szobrot is újraálmodó, a nemesradnóti Radnóti Miklós-szobrot is megvalósító alkotópáros, **Győrfi Lajos** szobrászművész (Püspökladány) és **Varga Imre** bronzöntőmester (Karcag) adományozott Rimaszombatnak. Az emléktáblát Varga Imre leplezte le.

Varga Imre • Gece Attila felvétele

Ratzky Rita Petőfi-kutató felidézte élményét, amikor első ízben járt a most átadandó házban, majd bemutatta a házat, mint irodalmi emlékhelyet. A koszorúzást követően a résztvevők elénekelték a Szózatot. A kapura elhelyezett szalagot Ratzky Rita és **Tözsér Árpád** Kossuth-díjas költő vágta át,

A szalagot Ratzky Rita vágta át. Aki ebben segítségére volt: Tözsér Árpád
Gece Attila felvétele

majd ezt követően a megjelentek megtekinthették a házat, illetve a benne látható állandó kiállítást.

A „*Szabad hangok*” Rimaszombat büszkeségei címen

Részlet a kiállításról. Petőfi egykori nyugóhelye az előszobában • Gece Attila felvétele

A kiállítás megtekintése • Gece Attila felvétele

megnyílt állandó kiállítás ízelítőt ad Rimaszombat gazdag művelődéstörténeti múltjából. Az előszobában a városról és Petőfi itteni nevezetes éjszakájáról kaphat a látogató információt. Az utcai helységben a képzőművészek (**Ferenczy István, Izsó Miklós, Rudnay Gyula, Putra Ede, Tichy Gyula, A. Tóth Sándor**) kaptak helyet. A belső szobában az irodalom jeleseinek emlékét örökítették meg (**Decsy Sámuel, Tompa Mihály, Ferenczy Teréz, Mikszáth Kálmán, Pósa Lajos, Gáspár Imre, Gulyás Pál, Győry Dezső, Szombathy Viktor** – itt kapott helyet **Szentpétery József** ötvösművész is). Külön helységben tekinthetők meg a két kítúnó színésznő, **Blaha Lujza** és **Szathmáry-Latkóczy Lujza** emlékét bemutató dokumentumok. A leghátsó terem megint a Petőfié, illetve kortársaié. Kiemelt figyelem jutott a méltatlanul elfeledett **Berecz Károlynak**, aki szintúgy rimaszombati születésű. Ebbe a helységbe egy kemence is került, s a tervek szerint kisebb összejövetelekre is használ-

Az állandó kiállítást Ratzky Rita (a kép jobb szélén) mutatta be Gece Attila felvétele

ják majd.

Hozzá kell tenni, hogy a jelenlegi kiállításon nincs mindenki jelen, aki ezt megérdemelné. Ennek oka egyrészt a helyhiány, másrészt a kiállítás koncepciója, amelynek a középpontjában a Petőfi-kultusz van.

A ház alkotók számára ideiglenes otthonként, afféle alkotóházként szolgál majd. Természetesen az alkotókon kívül bárki mást is szívesen fogadnak aki szállást igényel. (Vendégeink lefeküdhhetnek ugyan a Petőfi „ágyába”, azaz a földre, de két személy részére külön hálófülke, konyha és fürdőszoba is rendelkezésre áll.) Az állandó kiállításon eredeti dokumentumok nincsenek kiállítva, így gyakorlatilag a ház egésze nyitva áll a szállóvendégek előtt.

A felújítás folytatódik. Tervben van a kerítés újjáépítése, illetve az udvar rendezése is. Remélhetőleg erre is hamarosan sor kerül.

Az átadást követően, a Művelődési Ház gömbtermében került sor annak az irodalmi pályázatnak a kiértékelésére, amelyet a Rimaszombat és Vidéke P.T. hirdetett meg erre az alkalomra. A pályázatra 9 alkotás érkezett. Az első helyre, megosztva **Tózsér Árpád** és **Bettes István** (Pelsőczy Tar Donyhád) pályaművét sorolta a bírálóbizottság. Második helyezést ért el **Mizser Attila** verse, míg a harmadikra **Szászi Zoltán** alkotása került.*

*A díjnyertes alkotások, valamint a közlésre alkalmas pályamunkák a Futárszalón c. rovatban olvashatóak.

A Múzsák Háza megnyitásáról írták:

Múzsák, ha vannak még, akkor mátol gömöri házukba, Rimaszombat szívébe beköltözhetnek. No nem palota ez, nincs oszlopcsarnok, nincs kilátás bő olajfaligetekkel borított hegyoldalból alant elnyúló szőlőkre, csak egy egyszerű kis ház egy egyszerű kisvárosban. Egy sokat látott, már-már az enyészet által is kikezdett házikó volt ez még nemrég, aminek az a nevezetessége, hogy megaludt pitvarában egy suhanc költő, akit Petőfi Sándornak hívtak. 1845-ben történt ez, május virágos havában, mikor is ezt a loboncos üstökű poétát a gömöriek táblabírájuknak megválasztották. Ez volt tán Petőfi egyetlen választott tisztsége, ezzel kedveskedtek neki itteni barátai. Földön aludt, mint a ga-

rabonciások, kiket útszélien ér el az este. Mit álmodhatott, álmodott-e, nem tudni, csak azt, mégis megjegyezte, itt ismerte meg annak a módját, hogyan kell úgy aludni, hogy az ember hajába pehely ne keveredjék. E fölfedezésre a földönalvás ténye ébresztette rá a költőt. Nem vette zokon, miért is vette volna. Nem finnyás teremtés az igazi költő. Nem kell annak semmi díj, dicsőségkoszorú, hiszen az igazinak a múzsák csarnokában való pihenés, az öröklét a valódi jutalma. Most meg az a csudálatos dolog történt meg, hogy a múzsák ott aludhatnak az ő ágyában, a pitvarban, a hideg kövön. Kilátásuk csak egy keskeny utcára lehetséges ugyan, ott is szürkesség, árnyékok sora, néha elzötyögő autók képe csak a látnivaló, így minden bizonnyal jobban teszik, ha bent, magában a házban nézelődnek. Ott több a látnivaló. Majd ki földi halandó esetleg betéved ide, maga is meggyőződhet arról, micsoda kincses kis ország vendége volt itt Sándor! Mi több, nem halott tárlóké itt a főszerep, hanem az élő szóé, a cselekedeté, a teremtő, éltető és megtartó gondolatoké. Úgy kicsinosították, rendbehozták jókezü, szívvel dolgozó mesterek ezt az apró házat, hogy bárki kedvet kapna ellakni benne. Hát ezután, ha nem is tartósan, de majd meg is teheti. Aludhat Petőfi ágyában, avagy rendes ágyban, hallgathatja a kemence duruzsolását, esők dobolását, nézheti az udvar négyyszögét egy más látószögéből. Múzsákkal álmodhat, verset csíholhat, barátokkal kvaterkázhat, vagy csak úgy leülhet gondolkodni a világ múlandóságán, a költészet örökkévalóságán. Majd csendben melléülnek a béke, az ihlet és az emlékezés tünderei, elsimogatják homlokán a gondok redőit, feloldják szomorúságát. S ha egy viharos éjszakán bekopog és szállást kér majd loboncos hajú szellem, beengedheti azt, melegedni kemence tűzénél. Majd jókat hallgatva, álmodhat ereszthet szemére, hogy meglássa abban, mi is az értelme ennek a vad rohanásnak ebben a surranó, gyors, földid időben. A múzsák házat kaptak. Költöztek be velük együtt e kisvárosba újra a világító lélek hatalma!

Szászi Zoltán

Petőfi-émlékérem a civil helytállásért

Az ünnepségsorozat zárásaként első ízben osztotta ki a *Simonyi Alapítvány* az általa alapított Petőfi-émlékérmeket. Ez utóbbit azoknak a személyeknek kívánja adományozni az Alapítvány, akik a magyar civil közélet terén példamutatóan cselekedtek. Egy ilyen díj létesítésének gondolatát **B. Kovács István** vetette fel a tragikus sorsú pedagógus, **Agócs Béla** fejfájának avatásakor a baraccai temetőben. A kezdeményezést utóbb a Simonyi Alapítvány karolta fel.

Amint azt **Bán Zoltán**, a Simonyi Alapítvány gondnoka elmondta, az Alapítvány feladata jelen-

Az asztal mögött: Bán Zoltán, B. Kovács István, Balázs István, Hizsnyan Géza és Koncz Károly György • Gece Attila felvétele

leg a szlovákiai magyar nemzeti közösség művelődésügyének támogatása. Igazgatótanácsába delegálja képviselőjét a *Szlovákiai Magyar Szülők Szövetsége*, a *Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség*, a *Csemadok*, a *Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége*, történeti egyházaink, az MKP és tagjai közt vannak továbbá a szlovákiai magyar közélet további szereplői is.

Első ízben néhai **Habodász Elemér**nek ítélte oda a Simonyi Alapítvány igazgatótanácsa a Petőfi-émlékérmeket. Az elismerést a kitüntetett özvegye és két fia vette át. Mint B. Kovács István, az igazgatótanács elnöke méltatásában elmondta, Habodász Elemér volt az, aki 1990-ben kezdeményezte közadakozás indítását a létrehozandó szlovákiai magyar egyetem anyagi alapjainak megteremtésére. Mindez Simonyiban történt, az akkori Együttélés helyi szervezetének gyűlésén. Kezdeményezését kedvezően fogadta nemzeti közösségünk, s hamarosan több százezer korona gyűlt össze. Noha egyetemalapításra ez vajmi kevés, a kezdeményezés az egyetemalapításért folytatott küzdelem fontos fejezete, s máig legszebb példája a közösségi összefogásnak a szlovákiai magyarság körében.

Habodász Elemér özvegye és két fia, Szabolcs és Zsolt a Petőfi-émlékplakettal • Gece Attila felvétele

A Múzsák Háza felújításának néhány mozzanata

A ház maga is műemlék. A favázás szerkezet egy része
Gecse Attila felvétele

A külső vakolás • Gecse Attila felvétele

A közösségi célokra is szolgáló helységben egy kemence is helyet kapott
Gecse Attila felvétele

Cserepezés • Gecse Attila felvétele

A felújított épület utcai homlokzata
Gecse Attila felvétele

A felújított épület udvari része
Gecse Attila felvétele